

MASARYKOVA UNIVERZITA

Právo a postmoderna

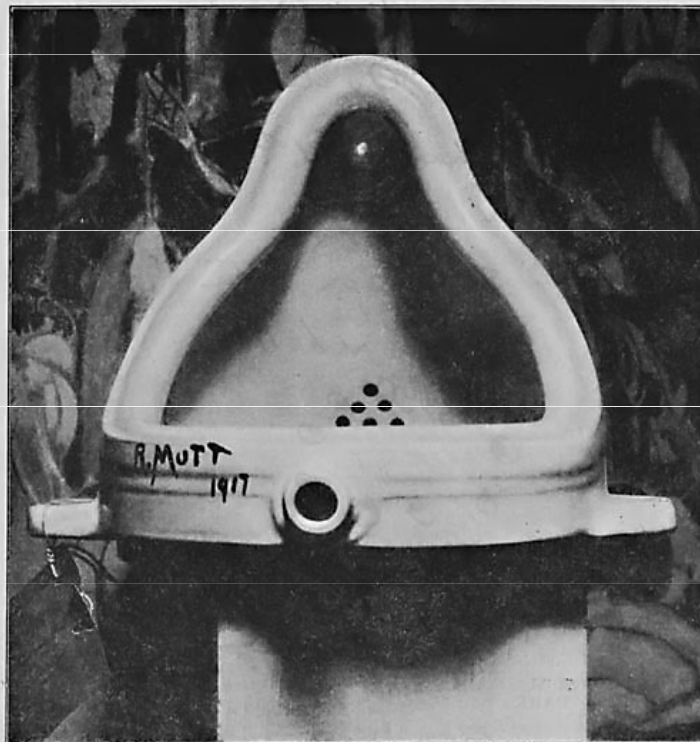
Kritická právní teorie

Základní orientace v problematice postmoderní kritiky práva

- ❑ vymezení se vůči selhání moderních konceptů, včetně moderní koncepce práva
- ❑ odklon od racionalistické vypočitatelnosti – neplatí obecně při určování toho, co je a co není postmoderní
- ❑ zvýšená citlivost k morálním tématům, a to až do situace, kdy tato teorie přestává být prakticky uskutečnitelná

Fountain by R. Mutt

Photograph by Alfred Stieglitz

THE EXHIBIT REFUSED BY THE INDEPENDENTS

Problém se samotným konceptem postmoderny

- ❏ Určité odlišení postmodernismu ve filosofii od postmodernismu v umění, či v obecném pojetí
- ❏ Anthony Giddens: „Postmodernismus, existuje-li v přesvědčivé formě, může vyjadřovat jen určité vědomí takového přechodu, ale neukazuje, že existuje.“

NEJISTOTA

VÝTKY:

- veškeré lidské poznání za libovolnou a individuální myšlenkovou konstrukci, která není ničím více nežli iluzí, a v žádném případě nemůže být pravdivou interpretací objektivní skutečnosti.
- „[P]ostmodernismus nesprávně ztotožňuje požadavek tolerance s neomezeným relativismem.“

Reakce postmoderny na výtky

- ❏ Kognitivní sféra zůstává nedotčena a postmodernismus nepředpokládá změnu v pojetí pojmu pravdy.
  - ❏ Není zpochybněna samotná pravdivost jakožto vztah, ale do středu zájmu se posouvají vztahy mezi koncepcí pravdy a dokazování v soudním sporu, případně komparace mezi různými systémy, v rámci nichž je pravda předmětem zájmu.
- ❏ Neúprosně setrvává na požadavku oddělení sféry morálky a práva.
- ❏ Je mu cizí představa odpírání spravedlnosti – není možné uplatnit bezbřehý pluralismus např. při dokazování.
- ❏ **Postmodernismus zkoumá působení práva, odhaluje komu nebo čemu právo slouží. Pokouší se co nejvíce přiblížit právo těm, kterým je určeno.**

Postmoderní současnost?

- ❏ Zygmund Bauman: „V sázce je hodnota kapitálu nahromaděného tradičními a ctihodnými firmami, jež slovou filozofie, sociologie nebo humanitní vědy...“
- ❏ Postupná privatizace práva
- ❏ Rozvoj komunikace

Podstatný problém postmoderny:

- problém s přímou praktickou použitelností
- kritika, která nenabízí mnoho alternativ
- obtížná uchopitelnost (pojmová nejednoznačnost)

Základní východiska postmoderny ve vztahu k moderně (Z. Baumann)

- ❑ Univerzální projekt, kterým modernita bezpochyby byla, vyžaduje moc s univerzálními ambicemi, a taková moc se vytratila. „Pravidelnost lidských činů, udržování a opakování rutiny života a soužití se dnes skvěle obejde bez dotěrného zasahování státu. [...] Namísto normativní regulace občana nastoupilo svádění konzumenta. [...] Namísto legalizace moci nastoupila masová média.
- ❑ Stát jako takový ztratil důvěryhodnost. Moderní stát s inženýrskými ambicemi, který hlásal, že „dnešní trápení je nutné ve jménu budoucího štěstí“ je překonán.
- ❑ Moderní civilizace se zhroutila pod tlakem vnitřních rozporů. Rozporů, se kterými se narodila, a které nikdo nedokázal vyléčit jinak než koncem moderny. Podle Baumana je třeba chybu hledat nikoli v tom, co se doposud vykonalo, ale spíše je třeba hledat, ve jménu čeho to vykonáno bylo.

Postmoderní kritika Osvícenství v soudobém právním myšlení

- Imperialismus moderního práva – tendence Critical Legal Studies
- Návrat k diverzitě a pluralitě
- Odmítnutí požadavku rostoucí produkce ve vztahu k člověku

Některé oblasti kritiky:

- **problém člověka – postmoderna jej nutně, včetně práva, chce chápat v jeho „celistvosti“**
- **právo nemá být pouze administrativní aparát**
- **problematika lidských práv**

Jean-Francois Lyotard: Právo a utopie plurality

- ❏ Konec velkých vyprávění – nedůvěra k tzv. metanaracím
  - možné zpochybnění dosavadních koncepcí přirozených práv
  - neochota vše podřizovat měřítku výkonnosti
  - akceptace legitimizace avšak nikoli prostřednictvím všezahrnujících vyprávění
- ❏ Oddělení právní oblasti od vědecké – nemožnost legitimizovat právní oblast čistě oblastí vědeckou
  - problém vědeckého diskurzu i v právní oblasti

Lyotard - Rozepře

- ❏ Dočasná úmluva jako jediné relevantní řešení
- ❏ Rozhodnout spor je možné pouze pokud se pokusíme vše vidět očima protivníka – v opačném případě se vůči němu dopouštíme křivdy
  - ❏ rozepři není možné spravedlivě rozhodnout, neboť pro to neexistuje relevantní pravidlo
  - ❏ obě strany mají pravdu, ale každá podle jiného pravidla
  - ❏ spravedlivě jednáme pouze ve chvíli, kdy jsme dokonale nezištní
- ❏ negativní jurisprudence – víme, jakých pravidel se nesmíme držet, pokud se chceme vyhnout potírání mnohosti

Jacques Derrida – Dekonstrukce jako spravedlnost

- postup proti **logocentrismu**
- **dekonstrukce** jako odkrývání textových vrstev a hledání skutečných (skrytých) významů jakékoli promluvy
- zjišťování skutečných cílů a účelů v právu
- Výtka: čtenář se stává autorem – adresát právní normy se stává jejím samotným tvůrcem: to je opření mechanismu právní regulace
  - Derrida: Tím, že přiznáme čtenáři (adresátovi), jeho nutná „oprávnění“, nebagatelizujeme text a nesnímáme z normotvůrce jeho odpovědnost, ale pouze respektujeme vlastní život toho, koho se pokoušíme regulovat.

Jacques Derrida – dekonstrukce a spravedlnost

- ❏ Derrida hledá meze a podmínky spravedlnosti, které mu zřejmě dekonstrukce může pomoci odhalit.
- ❏ Místo dekonstrukce ve zkoumání práva dokládá důležitost jazyka a porozumění při vydávání a přijímání zákona.
  - ❏ Zákon totiž obvykle existuje pouze ve vztahu k těm, kteří mu rozumějí.
  - ❏ Pokud není právu rozumět, nemůže být spravedlivé.
  - ❏ Vztah mezi právem a spravedlností existuje - spravedlnost však není podmínkou práva. – pak je možno právo hodnotit z morálních pozic
- ❏ Spravedlnost není dekonstruovatelná a nelze ji spojit s kalkulem.
  - ❏ je však nutné odhalit jakou má spravedlnost historii a jaké dědictví sebou nese

Jacques Derrida – aporie spravedlnosti

❖ *epoché pravidla*

- ❖ rozhodnutí, které je pouhou aplikací obecného pravidla, je nemožné posoudit jako spravedlivé nebo nespravedlivé. Rozhodnutí musí respektovat pravidlo, podle kterého rozhoduje, ale současně musí toto pravidlo vynalézat tak, jako by předtím žádné pravidlo neexistovalo

❖ *přízrak nerozhodnutelného*

- ❖ pravidlo, které je rozhodnutím vytvořeno, nesmí být univerzálně předvídané - tím okamžikem by se stalo pouhým kalkulem

❖ *naléhavost, která zahrazuje horizont vědění*

- ❖ rozhodnutí není možné ospravedlnit nekonečným věděním o předmětu rozhodnutí
- ❖ spravedlnost je stále přicházející, ale se samotným příchodem mizí

Jacques Derrida – problém definice subjektu

- ❑ základní otázka – **mají mít zvířata právní subjektivitu?**
  - ❑ postmoderna se musí vypořádat s definicí subjektu – jak správně nastavit dichotomii mezi Člověkem a Zvířetem, či spíše mezi subjektem v právním smyslu a ne-subjektem.
  - ❑ „Připsat či přiznat „zvířatům“ nějaká práva [...] představuje nenápadný či implicitní způsob potvrzení jisté interpretace lidského subjektu, jež bude hybnou pákou toho nejhoršího násilí vůči ne-lidským živým bytostem.“
  - ❑ Bude třeba znovu promyslet samotný pojem práva.
  - ❑ Není žádoucí, aby se problematika vztahů mezi lidmi a zvířaty zaváděla do existujícího právního rámce, zejména ve formě přiznaných práv zvířatům.

Michel Foucault – diskursivní povaha práva

- ☒ spojení modernity a právní normy – výsledek racionálního diskursu modernity
  - ☒ jde o hru s jazykem
  - ☒ subjektivita je pouze iluze, která vystupuje ze hry diskursu
  - ☒ i v právu jde pouze o hru se slovy

Foucaultův přínos právu

- ❏ chtěl zpochybnit předpoklad pokroku v právu - pokoušel se zvrátit názor, že právo je stále lidštější a méně donucovací. V té souvislosti se domnívá, že právo na soukromí bylo podkopáno „quasiprávním“ systémem donucení a disciplíny.
- ❏ pokouší se odhalit a zpochybnit teoretický rámec, který nadále dominuje právní vědě a politické teorii - napadá tzv. teorie společenské smlouvy
- ❏ hodlá ukázat, jak se právo stále více připoutává k růstu disciplin. Právo je pak stále více regulační, administrativní a normativní a postupně opouští svou represivní a donucovací podstatu.

Michel Foucault – Kritika klasické právní vědy

- Jeho strategií bylo kritizovat dominantní paradigma právní vědy a pokusit se zpochybnit tvrzení, že moc, by měla být analyzována z hlediska vztahu mezi státem a jednotlivcem
  - Moderní formy moci nejsou podle něj spojeny se státní mocí, ale vytvářejí spíše komplexní síť
  - stát není jediný zdroj moci
- vědy o člověku, které definují normální jednání

NORMA

Foucault: norma vs. zákon

- ❑ moderní právo je disciplinační a normalizační, čímž se liší od práva dřívějšího
  - ❑ norma je pro něj opozicí zákona
    - ❑ norma, která klasifikuje
    - ❑ současné ústavy a zákoníky jsou pouze formy, které mají učinit přijatelnou moc, jež je ve své podstatě normalizační
  - ❑ právo začíná vyhovovat tomuto systému tím, že normy transformuje do podoby norem právních. Stává se stále více administrativní a stále méně kárné. Nad právem zvítězily disciplíny, které právo vtělilo do svých forem.
-
- ❑ Vzrůstající role vědců – znalců – kteří si osobují rozhodování i právních otázek.

Richard Rorty – právo spojené spíše s uměním

- ❑ Kritika formalismu pomocí neopragmatického přístupu – **postmoderní buržoazní liberalismus**
- ❑ **právo není logické, právo je zkušenost** – ale přesto lze vysledovat určité směřování k jazyku
- ❑ teorie je nedůležitá – jediné, co praxi může nabídnout je lepší vize budoucnosti
- ❑ Nejrůznější teorie a inspirace je nutno používat spíše parciálně – nikoli jako jednolitou teorii či ideologii